

CHAPTER «LAW SCIENCES»

TACTICAL PROVISION OF PRE-TRIAL INVESTIGATION OF ILLEGAL OBSTRUCTION OF THE ORGANIZATION OR HOLDING OF MEETINGS, RALLIES, MARCHES AND DEMONSTRATIONS

ТАКТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО ПЕРЕШКОДЖАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ АБО ПРОВЕДЕННЮ ЗБОРІВ, МІТИНГІВ, ПОХОДІВ І ДЕМОНСТРАЦІЙ

Maksym Romanov¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-241-8-21>

Abstract. Tactical provision of pre-trial investigation of illegal obstruction of the organization or holding of gatherings, rallies, marches, and demonstrations, taking into account the tendency towards the systematic implementation of the relevant constitutional right by the citizens of Ukraine, is an extremely important aspect of the science of criminal process and criminology. *The purpose of the article* is to describe the institution of tactical provision of pre-trial investigation of illegal obstruction of the organization or holding of meetings, rallies, marches, and demonstrations. The set goal, through the prism of the logic of the analysis of the relevant material, can be the achievement of the following research tasks: the study of the procedure for conducting investigative (research) actions to obtain information from material and personal sources in the investigation of illegal obstruction of the organization or the holding of meetings, rallies, marches and demonstrations; analysis of the institution of the use of special knowledge as a means of tactical provision of pre-trial investigation of illegal obstruction of the organization or holding of meetings, rallies, marches and demonstrations; characteristics

---

¹ Research Officer of the Research Laboratory on Problems of Prevention of Criminal Offenses of Faculty № 3, Donetsk State University of Internal Affairs, Ukraine

of interaction in the investigation of illegal obstruction of the organization or holding of meetings, rallies, marches and demonstrations. *The research methodology* is based on general research methods of analysis and synthesis, and in particular – observation and abstraction, which are used to learn the main socio-legal processes. Special methods of learning legal matter – formal-legal and comparative-legal made possible a deeper study of the legal content of the studied phenomena. *The results* showed that the need for a significant number of investigative (search) actions is related to the specifics of the committed criminal offense, the main negative and illegal consequence of which is not holding a peaceful assembly (not realizing the right to hold such an assembly by citizens). It is emphasized that the most effective is the use of special knowledge related to the analysis of material sources of evidence (video, photo, audio files and other material sources that may contain information about the illegal obstruction of the organization or the holding of a peaceful assembly). The conclusion was also reached that the content and essence of interaction in the investigation of the corresponding category of criminal offenses is the need to involve a wide range of human resources, with the aim of interviewing the participants of such a peaceful assembly, its organizers, eyewitnesses to the event (in case of aggressive (forceful) obstruction of the peaceful assembly meetings), in addition, a prominent place in the system of interaction is occupied by specialists (experts) and employees of security units during mass events of various law enforcement agencies. *Practical implications.* It consists in the fact that the algorithms and categories determined as a result of the analysis of theoretical provisions can be applied in the activities of pre-trial investigation bodies, to whose jurisdiction the relevant criminal offense is assigned, as well as during the legislative work of state authorities. *Value/originality* is that this study is one of the first in Ukraine to attempt a fragmented analysis of the institution of the organization of a pre-trial investigation of illegal obstruction of the organization or holding of meetings, rallies, marches and demonstrations, given the low number of their registrations, however, in the conditions of armed aggression of the Russian Federation (when the relevant law is violated in the temporarily occupied territories, and also serves as a direct tool for the protection of the state sovereignty and territorial integrity of Ukraine), as well as Ukraine's acquisition of the status of a candidate for membership of the European Union, all without exception the field of criminal process science and criminology are updated and should be studied in detail.

1. Вступ

Новизна теми та актуальність наукового дослідження обґрунтовуються, в тому числі тим, що в сучасних реаліях необхідності системного та злагодженого функціонування інститутів та механізмів захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні, вкрай необхідно підвищити ефективність процесів досудового розслідування окремих видів кримінальних правопорушень.

Одним із найважливіших для розвитку української демократії прав і свобод людини і громадянина є право громадян України на проведення зборів, мітингів, походів і демонстрацій, які в умовах варварського і повномасштабного наступу російських військ на незалежні території України стало інструментом захисту державного суверенітету та територіальної цілісності у формі вираження публічної та категоричної незгоди з діями окупаційних військ та рішучого небажання приєднатися до культури антидемократичних цінностей.

Законодавство України в свою чергу, діє на всій території України. В умовах фактичної неможливості здійснення правоохоронними органами на тимчасово окупованих територіях своїх повноважень зберігається обов'язок реєстрації фактів протиправних дій проти громадян України з боку бойовиків ворожих формувань та їх подальшого досудового розслідування. Кримінальний кодекс України містить склад кримінального правопорушення, пов'язаного з незаконним перешкоджанням організації або проведенню зборів, мітингів, походів, демонстрацій, що в свою чергу створює умови для притягнення до відповідальності відповідних посадових осіб, а також тих осіб, який вчинив відповідне діяння із застосуванням фізичного насильства.

Дана тема у вітчизняній юридичній науці не є дослідженою та потребує детального опрацювання з урахуванням сучасних викликів та проблем, які, у свою чергу, можуть вплинути на результативність діяльності органів досудового розслідування у вказаному напрямку та більш ефективну притягнення до відповідальності правопорушників.

При цьому науково-теоретичною та практичною основою відповідного дослідження є праці вчених у галузі кримінального процесу та криміналістики, серед яких найбільш значущими в контексті дослідження стали: О. Авраменко, А. Андрушко, В. Бахін, Т. Варфоломєєва, В. Галаган, Р. Дударець, В. Дрозд, Л. Дьяковський, А. Іщенко, В. Коно-

валова, Є. Лук'янчиков, Г. Матусовський, В. Олішевський, Д. Савицький, М. Салтевський, Я. Соколова, О. Таран, О. Татаров, В. Тищенко, Л. Удалова, В. Шепітько, М. Шумило, М. Цуцкірідзе та ін. У змісті відповідного дослідження також використовувався емпіричний матеріал у вигляді рішень українських судів, а також судова, прокурорська та слідча статистика.

Метою дослідження є характеристика інституту тактичного забезпечення досудового розслідування незаконного перешкоджання організації чи проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій. Поставленою метою, крізь призму логіки аналізу відповідного матеріалу, може бути досягнуто таких завдань дослідження: вивчення порядку проведення слідчих (розшукових) дій для отримання інформації з речових та особистих джерел у розслідуванні незаконного перешкоджання організації чи проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій; аналіз інституту застосування спеціальних знань як засобу тактичного забезпечення досудового розслідування незаконного перешкоджання організації чи проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій; характеристика взаємодії під час досудового розслідування незаконного перешкоджання організації чи проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій.

Методологія дослідження базується на загальнодослідницьких методах аналізу та синтезу, зокрема – спостереження та абстрагування, які використовуються для пізнання основних соціально-правових процесів. Спеціальні методи пізнання правової матерії – формально-юридичний і порівняльно-правовий уможливили глибше вивчення правового змісту досліджуваних явищ. Логіка викладу досліджуваного матеріалу полягає у здійсненні поступового та системного аналізу всіх елементів тактичного забезпечення досудового розслідування незаконного перешкоджання організації чи проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій, який в умовах обмеження вимогами до оприлюднення звужується до основних характеристик: проведення слідчих (розшукових) дій для отримання інформації з матеріальних та особистісних джерел; використання спеціальних знань як засобу тактичного забезпечення; співробітництво у розслідуванні незаконного перешкоджання організації чи проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій.

2. Проведення слідчих (розшукових) дій для отримання інформації з матеріальних й особистісних джерел у розслідуванні незаконного перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій

Поняття інформації загалом і доказової інформації як категорії в системі досудового розслідування тлумачиться вченими неоднозначно, проте сучасні погляди, суттєво вирізняються від традиційних радянських підходів. Криміналістична характеристика проведення слідчих (розшукових) дій за джерелом отримання інформації в контексті здійснення досудового розслідування будь-якої категорії кримінальних правопорушень.

Слід підкреслити, що поняття доказів, різними дослідниками вживається та тлумачиться по-різному. Так, наприклад, Я. Конюшенко аналізуючи питання поняття доказів у кримінально-процесуальному провадженні (2010 рік), підкреслювала, що вони є відомостями про факти, котрі зібрані уповноваженими суб'єктами (органами дізнання, досудового слідства, прокуратури й суду) з метою підтвердження чи спростування події злочину, з'ясування, відтворення та доведення обставин, що мають значення для встановлення істини та зумовлюють прийняття законних і обґрунтованих рішень [1]. Нами розуміється зазначене, як поняття доказів у широкому розумінні, як те, що може вплинути на загальний контекст досудового розслідування, його спрямованість, загальний зміст і основні стадії та елементи. Водночас, крізь призму розуміння поняття доказу, як інформації, що свідчить про факт чи спростовує його наявність.

Водночас, дослідник О. Степанов підкреслює, що докази це відомості, на підставі яких спеціально уповноважений суб'єкт встановлює обставини, що мають значення для прийняття правильного вирішення [2]. Наведені характеристики, дають підстави вказати, що доказами в загальноправовому розумінні, перш за все є те (показання, матеріальний об'єкт чи інше) що несе в собі інформаційне навантаження щодо вчиненого кримінального правопорушення й свідчить перш за все, про його реальність, а також містить інформацію про причетність до нього певних осіб.

Крім цього, оскільки Кримінальним процесуальним кодексом України визначається, що видами доказів є: свідчення, речові докази, документи і висновки експертів [3], належить підкреслити, що вони

мають особливий процесуальний статус, і відповідно тонкощі щодо збирання, долучення та дослідження в межах здійснюваного досудового розслідування. Найяскравіше це продемонстровано тим, що лише визначені в Кримінальному процесуальному кодексі України суб'єкти, мають право на їх збір, і лише в установленому указаним кодексом порядку, вони можуть бути долучені до матеріалів кримінального провадження, а також, що виключно за умов дотримання їх допустимості та належності – можуть бути визнані судом допустимими.

Так, класифікація доказів дозволяє формувати картину фактів, що мають доказову вагу, концептуально оцінювати наявну слідчу ситуацію, зрозуміти місце кожного доведеного факту у загальній системі доказів [4]. Водночас, низка дослідників обґрунтовують необхідність наукової класифікації доказів, що в свою чергу має значення не лише для теорії, а й для практики, оскільки широко застосовується не лише в наукових дослідженнях, а й у плануванні досудового розслідування та версіюванні.

Так, В. Іщенко стверджував, що стосовно показань – носіями відомостей є слова, речення, складні мовні конструкції, що дає змогу вирізнити природу письмових доказів, як правило, документів (тобто, на думку вченого – носіями речових доказів є матеріальні об'єкти) [5]. Ю. Ланцедова наводить такі класифікації доказів, як: за джерелом інформації (особистісні та речові); за особливостями відображення події злочину та за характером взаємодії з ним (первинні та похідні); стосовно обвинувачення (обвинувальні та виправдувальні); стосовно факту вчинення злочину конкретною особою (прямі та не прямі) [6]. С. Кириченко поділяє докази на особистісні (свідчення учасників кримінального провадження) та речові (об'єкти матеріального світу, що несуть в собі інформаційне навантаження щодо вчиненого кримінального правопорушення [7].

Так, на нашу думку, найбільш логічною та комплементарною в контексті формування методики досудового розслідування незаконного перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій є класифікація доказів, що передбачає їх поділ на особистісні (усна чи письма інформація, що безпосередньо отримується від фізичних осіб-учасників кримінального провадження) та речові (інформація, що синтезується спеціально уповноваженим суб'єктом

для її долучення до матеріалів кримінального провадження та використання в доказуванні).

Водночас, збір доказової інформації в досудовому розслідуванні здебільшого відбувається в спосіб проведення слідчих (розшукових) дій і прийняття процесуальних рішень. *Для роботи з особистісними доказами*, на нашу думку більш доцільним і розповсюдженим буде використання таких слідчих (розшукових) дій, як: допит, пред'явлення для впізнання та інші (наприклад, слідчий експеримент – що відноситься частково також і до інструментів роботи з речовими доказами), у той час як *для отримання доказової інформації з речових джерел* логічним буде використання огляду, обшуку, призначення експертизи та інші.

Допит у досудовому розслідуванні незаконного перешкоджання організації або проведенню мирних зібрань. Кримінальний процесуальний кодекс України визначає засади проведення допиту, що є однією зі слідчих (розшукових) дій і дає можливість отримання інформації з особистісних джерел. Статтею 224 (Допит) указанного кодексу зазначається, що допит проводиться за місцем проведення досудового розслідування або в іншому місці за погодженням із особою, яку мають намір допитати, визначаються також основні вимоги до його проведення (такі як процедура проведення, гранична тривалість, необхідність роз'яснення додаткових прав і обов'язків, дії за результатом відмови особи в участі та інші).

Звертаємо увагу, щ кожен окремиий допит, у контексті досудового розслідування конкретного кримінального правопорушення є унікальним, оскільки змінюється перелік обставин і ситуацій, які безпосередньо визначають, що саме необхідно з'ясувати в його ході. Так, на цьому наполягає також В. Шепітько стверджуючи, що допит – одна з найскладніших слідчих дій, проведення якої вимагає від слідчого високої загальної і професійної культури, глибокого знання психології людини [8, с. 218]. О. Ряшко, в свою чергу, підкреслює, що допит спрямований насамперед на розслідування злочинів і встановлення істини. Істина сприймається не як застигле, незмінне, а як процес постійного логіко-правового аналізу, що супроводжує теоретичну і практичну діяльність слідчого [9]. На нашу думку, проведення такої слідчої (розшукової) дії, перш за все потребує від суб'єкта проведення значної підготовки в незалежності від його морально-психологічного та

інтелектуального рівня. Хоч допит і може бути проведений повторно чи додатково (у тому числі за результатами двох і більше допитаних осіб), найперша робота з особистісним джерелом доказів – людиною має ключову роль.

Так, у ході розслідуванні незаконного перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій, ключову роль має допит потерпілого, й допит очевидців, свідків, оскільки суб'єкт такого злочинного посягання не завжди встановлюється одразу. Так, на початковому етапі, слідчим має бути сформовано перелік питань, що за його переконанням та з урахуванням об'єктивної дійсності, дадуть змогу встановити всі обставини вчинення кримінального провадження.

Щодо потерпілого, на нашу думку, крім базових, ключовими є питання щодо: законності проведення мирного зібрання; завчасності повідомлення про місце, час, обстановку й формат його проведення; ймовірності нанесення шкоди інтересам фізичних чи юридичних осіб мирним зібранням, що проводиться; ймовірного надходження погроз і попереджень про негативні наслідки за проведення такого мирного зібрання; причетності сторонніх, у тому числі ймовірно підозрюваних осіб; обстановки за умов якої потерпілому було заподіяно протиправне діяння (*в разі перешкоджання організації* – хто, за яких обставин, у який спосіб і де вчиняв таке перешкоджання, чи мала така особа реальну можливість перешкодити організації проведення мирного зібрання; *в разі перешкоджання проведенню* – чи зрозуміло було в натовпі осіб, що беруть мирну участь в зборах осіб, що вчиняли перешкоджання, в якій формі було вчинено перешкоджання, які ушкодження отримали учасники зібрань, чи було опитано всіх учасників зібрання щодо заподіяння/незаподіяння їм фізичної шкоди чи здійснюваного психологічного тиску (насилля).

Щодо свідків, на нашу думку, крім базових, ключовими є питання щодо: причин, обставин і умов перебування в місці, звідки особа стала очевидцем учиненого перешкоджання організації; яким чином відбувалось перешкоджання; чи знайома особа з потенційним злочинцем і потерпілим; чи були підстави вважати, що злочинець заподіє жертві тілесних ушкоджень; чи бачила особа звідки й куди рухались зловмисники (у разі перешкоджання проведенню із застосуванням насильства).

Таким чином, слід підкреслити, що допит, у не залежності від обставин і ситуації, а також суб'єкта відносно якого він проводиться є ключовою слідчою (розшуковою) дією. Від його результатів залежить напрям подальшого здійснення досудового розслідування, встановлення всіх обставин і подій, очевидцями чи учасниками якого стали відповідні особи. В разі незаконного перешкоджання організації з використанням службового становища – допит, взагалі є магістральною слідчою (розшуковою) дією, оскільки проведення огляду місця події (що можливо й до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань) є недоцільним, у зв'язку з відсутністю такого місця та тактичною необхідністю.

Пред'явлення для впізнання у досудовому розслідуванні незаконного перешкоджання організації або проведенню мирних зібрань. Кримінальний процесуальний кодекс України, статтями 228 (Пред'явлення особи для впізнання), 229 (Пред'явлення речей для впізнання), 230 (Пред'явлення трупа для впізнання) передбачає можливість проведення слідчої (розшукової) дії, зміст і сутність якої спрямований на впізнання приналежності особи, речі чи трупа (за певними рисами чи характерними особливостями) до вчиненого кримінального правопорушення.

Науковці, аналізуючи дане питання також надають власні інтерпретації змісту й сутності такої слідчої (розшукової) дії, як пред'явлення для впізнання, так головною її метою, на думку В. Колесник, є встановлення тотожності, схожості чи відмінності об'єктів впізнання з ознаками, що збереглися в пам'яті учасників кримінального провадження. Тобто отримання фактичних даних, що досягається шляхом проведення впізнаючим ідентифікації раніше баченої особи, речі чи трупа [10, с. 164]. Слід зазначити, що технічно проведення такого комплексу дій є досить складним із механічної точки зору, адже особа, що впізнає річ, особу чи труп має бути попередньо налаштована, підготовлена до такого процесу. Можливість одночасного візуального відтворення чогось, що особа бачила попередньо та здатність описати за якими саме ознаками, їх сукупністю чи характерними рисами забезпечується саме слідчим, у підготовчій частині проведення такої дії, шляхом роз'яснення її процедури, порядку, прав і обов'язків, а також основних криміналістичних аспектів.

К. Гриненко підкреслює, що незважаючи на те, що проведення пред'явлення для впізнання не має обов'язкового характеру, в сис-

темі слідчих (розшукових) дій йому притаманне особливе значення, оскільки нерідко саме за допомогою відповідної слідчої (розшукової) дії викривається винна у вчиненні злочину особа. Але нерідко через тактичні та організаційні складнощі на стадії підготовки, проведення та фіксації пред'явлення для впізнання вона ігнорується і перевага надається іншим [11, с. 155], що власне й підтверджує висловлену нами тезу про важливість забезпечення проведення підготовчої частини відповідної слідчої (розшукової) дії, що за умов об'єктивної можливості впізнання особою речі, іншої особи чи труп буде успішною.

Водночас, Є. Лук'янчиков підкреслював, що на практиці можливість впізнання особи за сукупністю ознак використовують не так, як це передбачалося законодавцями. Тобто, замість очікуваних чітко визначених упізнавачем ознак, за якими він впізнав особу, річ чи труп, в протоколі фіксується сукупність нав'язаних характеристик щодо вказаного [12, с. 49]. Проте, на нашу думку, неможливість особи висловити своє переконання щодо приналежності того чи іншого предмета побаченого в руках у нападника, й пізніше вилученого під час затримання, через незнання технічних особливостей цього предмета може бути усунуто в процесі роз'яснення його конструктивних характеристик. Крім цього, не кожна особа, що бере участь в кримінальному провадженні знає біологічні особливості власного організму, й нерідко назви ділянок, зони чи навіть окремих органів невідомі пересічному громадянину.

Саме це й вплинула на формування враження про «штучність» приєднання характеристик особам, речам і трупам, які впізнають, проте ми вважаємо, що в співвідношенні – ключовим є можливість особи встановити приналежність відповідного об'єкта, впізнати його, вказати на ту рису яка була взята за основу розпізнавання, деталізувати чому на його/її думку саме цей предмет, особа, труп має приналежність до вчиненого кримінального правопорушення, очевидцем якого став свідок.

У розрізі пред'явлення для впізнання у досудовому розслідуванні незаконного перешкоджання організації або проведенню мирних зібрань, як і визначає Кримінальний процесуальний кодекс України наявна можливість проведення декількох видів такої слідчої (розшукової) дії, а саме: *пред'явлення для впізнання речі* (за допомогою якого, уповноваженим суб'єктом здійснюється демонстрація зібраних в ході досудового розслідування матеріальних об'єктів особам, що

ймовірно можуть надати певні пояснення їх взаємозв'язку з учиненим кримінальним правопорушенням за сукупністю впізнаних ознак), *пред'явлення для впізнання особи* (що уможливило встановлення причетності тих чи інших осіб до процесів перешкоджання організації чи проведенню мирного зібрання), *пред'явлення для впізнання трупа* (в разі заподіяння таких суспільно небезпечних наслідків кримінальним правопорушенням, що призвели до смерті осіб) полягає в демонстрації відповідних об'єктів з метою встановлення логічного взаємного зв'язку між подіями, що передували вчиненню перешкоджання організації чи проведенню мирного зібрання та наслідками, що настали).

Крім цього, як зазначалось нами попередньо, крім особистісних джерел доказової інформації в досудовому розслідуванні відповідної категорії кримінальних правопорушення. Найвні також і матеріальні джерела, що містять, нерідко дещо менше, проте більш точну та ґрунтовну інформацію. На нашу думку, до основних слідчих (розшукових) дій, що є інструментами здобуття й дослідження матеріальних доказів є огляд й обшук. Їх важливість, короткий зміст і значення пропонується описати більш детально.

Огляд у досудовому розслідуванні незаконного перешкоджання організації або проведенню мирних зібрань. Плюралізм використання слідчої (розшукової) дії огляду зумовлюється широким законодавчим врегулюванням, а також поліваріативністю можливостей її застосування, оскільки огляд – є чи не найширшою за обсягом і змістом слідчою (розшуковою) дією, що градується на декілька підвидів, один із яких (огляд місця події), взагалі виділяється дослідниками й правознавцями як самостійна дія.

Навчальні видання тлумачать поняття огляду по різному, підкреслюючи, що він є важливим інструментом отримання інформації в досудовому розслідуванні, що полягає у безпосередньому сприйнятті об'єктів з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення [13, с. 77–86]. Аналогічні змістовні характеристики відповідній слідчій розшуковій дії надає також і Кримінальний процесуальний кодекс України в статті 237 (Огляд). Визначаючи, що «з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення слідчий, прокурор проводять огляд місцевості, приміщення, речей, документів та

комп'ютерних даних» [3]. Таким чином, на нашу думку, законодавець визначає декілька видів огляду, серед яких можуть бути визначені більш і менш ефективні крізь призму здійснюваного дослідження з огляду на формування методики досудового розслідування незаконного перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій

В. Копча та Н. Копча стверджують, що особливість й головна риса огляду полягає в тому, що уповноважений на його проведення суб'єкт зобов'язаний його провести, незалежно від бажань зацікавлених осіб, вживаючи всіх заходів до виявлення слідів злочину, проявляючи творчу ініціативу [14]. На нашу думку, відповідна характеристика може бути застосована до всіх видів огляду (в частині необхідності використання творчої ініціативи), але не обов'язковим є проведення огляду, наприклад, комп'ютерних даних, в кримінальних провадженнях де такої необхідності не виникає.

Водночас, В. Алексійчук стверджує, що серед всіх видів огляду, у тому числі огляду місцевості, чільне й ключове місце займає огляд місця події, що власне й включає в себе дослідження певної місцевості чи її ділянки, приміщення, іншого географічного простору [15, с. 528]. Ключовим і найбільш виразним на нашу думку є те, що в процесі проведення огляду місця події може бути проведено й інші види оглядів – наприклад, огляд окремого предмета, огляд документів і речей, огляд комп'ютерних даних, огляд трупа. Це виділяє з-поміж інших такий вид огляду й значно розширює функціонал останнього, що дає підстави для реального виділення даного виду в окрему криміналістичну категорію.

Водночас, слід підкреслити також важливість проведення огляду місця події в процесі досудового розслідування незаконного перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій, оскільки за умов учинення такого правопорушення в спосіб насильного перешкоджання проведенню відповідних зборів, саме місце події – є одним із ключових місць, що має бути досліджено уповноваженим на це суб'єктом якомога детальніше й із використанням усіх передбачених законодавством України прав і повноважень.

Крім цього, належить звернути увагу, що проведення оглядів: *приміщення* (в разі необхідності фіксації речей і матеріалів, що мають відношення до вчиненого перешкоджання організації проведення мирних

зібрань (наприклад, службові приміщення відповідних посадових осіб); *речей* (для деталізації й установлення закономірностей і приналежності окремих речей і предметів, що мають безпосередній вплив на вчинене чи таке, що готується кримінальне правопорушення); *документів* (з метою встановлення факту прийняття незаконного рішення щодо перешкодження організації (наприклад, заборона на проведення мирного зібрання чи прийняття рішення про проведення іншого заходу вже після законного повідомлення про мирні збори в тому ж місці); *комп'ютерних даних* (у разі необхідності доведення факту комунікації між окремими особами, наявності в механізмі вчинення кримінального правопорушення електронних документів, відеоматеріалів, що зберігаються на носіях та ін.), також суттєво посилює позицію сторони обвинувачення в контексті доведення вини відповідних осіб у вчиненні кримінального правопорушення.

Обшук у досудовому розслідуванні незаконного перешкодження організації або проведенню мирних зібрань. Обшук є комплексною слідчою розшуковою дією проведення якої обов'язково пов'язується з тимчасовим обмеженням права на недоторканість житла, що суттєво ускладнює механізм її реалізації, оскільки законодавство України передбачає перелік виключних випадків у яких уповноважені на це посадові особи мають право безперешкодного проникнення до житла.

Водночас, авторитетні вітчизняні дослідники, надаючи криміналістичну характеристику відповідній слідчій (розшуковій) дії, підкреслюють, що зміст її полягає в примусовому обстеженні певного географічного простору, нерухомих і рухомих об'єктів, що перебувають у власності осіб (або ж безпосередньо осіб) з метою виявлення і вилучення джерел доказової і орієнтуючої інформації, а також виявлення розшукових осіб і трупів або відомостей про їх місцезнаходження [16]. Проте, хоч здебільшого, відповідна слідча (розшукова) дія й носить характер примусової, на нашу думку, системно в практиці зустрічаються випадки її добровільного проведення, що пов'язуються зокрема, з відсутністю особи, приміщення якої обшукується чи співпрацею відповідної особи з органами правопорядку та подальшою добровільною видачею знаряддя злочину, предмету пов'язаного з ним, предметів або інших об'єктів матеріального світу здобутих злочинним шляхом або суттєвих для досудового розслідування.

Крім цього, плюралізм думок учених відносно мети обшуку, також досить широкий і конструктивний, оскільки головна мета обшуку як пошукової дії, на думку В. Тертишника полягає у виявленні доказової та орієнтуючої інформації [17]. М. Будзієвський підкреслює, що метою обшуку може бути також виявлення і вилучення речей і предметів, вилучення з цивільного обороту і заборонених для використання, а також пошук майна для забезпечення відшкодування заподіяних збитків або в цілях можливої конфіскації [18]. Таким чином, метою обшуку у контексті здійснення досудового розслідування незаконного перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій може полягати в необхідності виявлення та вилучення знаряддя злочину, речей, документів й інших об'єктів матеріального світу які мають значення для встановлення істини у кримінальному провадженні за відповідним фактом.

Особливості механізму проведення обшуку, зокрема крізь призму доказування незаконного перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій, на нашу думку, слід розглянути в окремій науковій статті, оскільки відповідний механізм, його законодавче регулювання крізь призму поліваріативності позицій учених і правозастосовців має низку прогалин і неточностей, котрі потребують ґрунтовного опрацювання.

Водночас, питання пов'язане з проведенням експертних досліджень, тобто про використання спеціальних знань як засобу тактичного забезпечення у досудовому розслідуванні незаконного перешкоджання організації або проведенню мирних зібрань пропонується розглянути окремо, в наступному параграфі, оскільки воно є комплексним і відносно самостійним у контексті наукового опрацювання відповідних проблемних питань.

3. Використання спеціальних знань як засіб тактичного забезпечення досудового розслідування незаконного перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій

Питання використання спеціальних знань у досудовому розслідування будь-яких кримінальних правопорушень врегульовується положеннями Кримінального процесуального кодексу України та Закону

Україні «Про судову експертизу», окремим вектором розглядається криміналістична тактика та методика здійснення досудового розслідування із застосуванням інституту спеціальних знань крізь призму окремих видів досудових розслідувань.

Так, експертом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право відповідно до Закону України «Про судову експертизу» на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань [3], у той час – саме поняття судової експертизи тлумачиться як дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду [19]. Відповідно, належить підкреслити, що процесом застосування спеціальних знань у досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень є, перш за все, залучення осіб, які не лише володіють такими знаннями, а й чітко визначені законодавством України й до кола прав яких відноситься можливість застосування цих інтелектуальних ресурсів у контексті доказування в досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень.

Водночас, поняття «спеціальні знання», не знаходить свого відображення в національному законодавстві України, проте низка дослідників зазначають, що спеціальні знання, відрізняються від звичайних вузкістю кола застосування [20, с. 283]. А. Ейсман, ще в 60-х роках минулого століття зазначав, що найбільш характерним і значимим при наданні характеристика «спеціальності» певних знань є той факт, що вони перебувають поза межами вивчення програм загальноосвітньої підготовки, не є загальновідомими і загальнодоступними, не мають масового поширення [21, с. 91]. Водночас, належить доповнити, що станом на сьогодні, й зокрема у контексті використання спеціальних (наприклад, комп'ютерних, математичних, хімічних знань) це питання набуває ще більшої актуальності, й «спеціальність» таких знань у контексті застосування в досудовому розслідуванні визначається не лише наявним освітнім ступенем особи з певної галузі знань (спеціальності), а й з урахуванням прав, посадових можливостей і повноважень.

В. Шепітько, неодноразово підкреслював, що спеціальні знання крізь призму досудового розслідування визначаються переважно, як цілісна система наукових відомостей або навичок об'єктивного характеру [22], що на нашу думку потребує доповнення, саме в розрізі науки криміналістики та формування криміналістичних методик, оскільки саме спеціально уповноважений суб'єкт використовує такі знання.

З. Соколовський, у свою чергу, також розглядав спеціальні знання як сукупність, систему відомостей [23], що в свою чергу, крізь призму механізму застосування їх у досудовому розслідуванні та термінологічні особливості спричиняє певні протиріччя й дискусію щодо понять «використання знань» та «застосування знань».

Т. Ламах стверджує, що поняття використання спеціальних знань має декілька напрямів, оскільки використовує знання безпосередньо особа, яка ними володіє, у той час, як застосовує відповідні знання (буквально застосовує особу, що ними володіє), спеціально уповноважений суб'єкт, використовуючи результати цього для потреб доказування й втілюючи їх у встановлену законом форму [24, с. 138]. Така система взаємного зв'язку понятійних елементів, перш за все підкреслює реальний зміст інституту застосування спеціальних знань, оскільки його механізм змістовно дещо ширше за зовнішнє уявлення, що в свою чергу значно розширює можливості слідчого в досудовому розслідуванні.

Так, не володіючи спеціальними знаннями, слідчий може застосувати знання інших осіб, для здобуття цінної інформації, що в результаті порівняльно-аналітичної діяльності безпосередньо впливає на формування доказової бази та сприяє притягненню до кримінальної відповідальності винної особи.

Слід також звернути увагу, що нерідко дослідники звертають увагу на те, що система криміналістичних знань та використання їх специфічних напрямів досить розгалужена, й тому має багато форм. Під формою використання спеціальних знань розуміють зовнішній прояв їх суті, що зумовлена їх змістом та знаходить своє практичне відображення під час розслідування злочинів [25, с. 157]. Ураховуючи, що на думку дослідників загальноновизнаними є дві процесуальні форми використання спеціальних знань у кримінальному провадженні – судова експертиза та участь спеціаліста під час проведення процесуальних дій [26]. На нашу думку, найбільш доцільно буде охарактеризувати

види судових експертиз, як основної форми використання спеціальних знань у досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень, крізь призму здійснення його щодо незаконного перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій.

Так, до кола основних експертиз, що можна було б застосувати в процесі досудового розслідування відповідної категорії кримінальних правопорушень є: почеркознавча, лінгвістична, дактилоскопічна, судово-медична, трасологічна, фототехнічна і портретна, експертиза матеріалів, речовин та виробів, вибухо-технічна, комп'ютерно-технічна, експертиза відео-, звукозапису.

Трасологічна експертиза. Трасологічна експертиза є однією з найбільш широко застосованих і передбачає аналіз (тією чи іншою мірою) слідів, що виявлені на місці вчинення правопорушення чи пов'язані з ним. Своєчасне виявлення, їх фіксація, об'єктивна та неупереджена оцінка, безпосередньо впливають на хід досудового розслідування та його результативність.

Крізь призму розслідування незаконного перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій, важливим є не лише фіксація, а й належне вилучення слідів із місця події, оскільки вони матимуть важливе значення в доказуванні способів і засобів, які були використані зловмисником (зловмисниками) для досягнення злочинного результату.

Основну увагу, в межах трасології суб'єкту збору доказів належить звернути на матеріальні відображення слідів рук, ніг, взуття, коліс автотранспортних засобів, конкретні знаряддя вчинення чи допоміжні предмети та інше. Водночас, трасологія як напрям у криміналістиці характерна тим, що важливим є не лише наявність слідоутворюючого об'єкта (руки, ноги, елементу взуття), а й слідоприймаючого – тобто місця, що містить слід придатний для ідентифікації.

В. Плетенець, формуючи конспект лекцій із дисципліни «Криміналістика», узагальнив, що до завдань трасології, серед інших відносяться вивчення: видів слідів та їх типових властивостей, які можуть мати значення для ідентифікації об'єктів; умов та механізму утворення слідів, які дають змогу встановити обставини події кримінального правопорушення; наявних проблемних аспектів у досліджуваній галузі, а також розроблення нових засобів і методів виявлення, фіксації, вилу-

чення та дослідження слідів тощо [27, с. 36]. Таким чином, об'єктивно утворюється низка завдань, які слідчому чи спеціалісту-криміналісти необхідно виконати в рамках збору доказів і подальшого призначення щодо них трасологічної експертизи. Це пов'язано не лише з відшукуванням такого сліду, а й надання оцінки щодо можливості його подальшої ідентифікації, правильного вилучення та інших аспектів.

Почеркознавча експертиза. Даний вид використання спеціальних знань, переважно використовується за наявності рукописних текстів, підписів у документах і, наприклад на будь-яких покриттях, що підлягають вилученню, що тим чи іншим способом і мірою взаємопов'язується з учиненням незаконного перешкоджання організації чи проведенню мирного зібрання. Водночас, науковці також надають певні характеристики особливостям і змістовним елементам відповідного виду використання спеціальних знань.

І. Піріг характеризуючи зміст і сутність почеркознавчої експертизи підкреслює, що обов'язковим елементом, що визначає необхідність її проведення є наявність у матеріалах кримінального провадження доказів у формі рукописного тексту чи підписів, виконаних особами, що можуть також міститись у записних книжках, перекидних календарях, на окремих аркушах паперу та містити інформацію щодо осіб. Об'єктом почеркознавчої експертизи є почерковий матеріал, в якому відображені ознаки почерку певної особи у тому обсязі, в якому їх можна виявити для вирішення поставлених завдань [28]. На нашу думку, крізь призму поліваріативності вчинення такого кримінального правопорушення як перешкоджання організації чи проведенню мирного зібрання, слід звернути увагу, що рукописні тексти, можуть бути виконані на листівках із погрозами щодо намірів проведення мирного зібрання, на незаконно виданих документах (підписи посадових осіб) що цілеспрямовано перешкоджають проведенню мирного зібрання, на планах і схемах силового перешкоджання мирному зібранню, з указанням напрямків руку осіб, що планують заподіяти тілесних ушкоджень особам-учасникам мітингу.

Міжнародні дослідники предмета й об'єкта криміналістики зазначають, що в судовому почеркознавстві до «збиваючих» факторів відносяться: зміна пози при написанні; незвичне тримання приладу письма; поверхня чи письмові інструменти; виконання рукопису лівою рукою

за звичного письма правою; зміна психологічного і фізіологічного стану особи; психічні захворювання; виконання рукопису особливим чином, наприклад, з незвичним темпом, дуже старанно, з наслідуванням почерку іншої особи, друкованого чи креслярського шрифту [29; 30, с. 48]. Всі ці особливості та фактори безпосередньо впливають на визначення приналежності тієї чи іншої особи до вчиненого чи такого що готується кримінального правопорушення пов'язаного з незаконним перешкоджанням організації чи проведенню мирного зібрання. Уточнюючі особливості та інші елементи можуть стати підґрунтям для встановлення логічних взаємозв'язків між фактами та обставинами, що зафіксовані в ході досудового розслідування та в подальшому стати фундаментом для побудови обвинувачення відносно осіб, що ймовірно вчинили кримінальне правопорушення.

Дактилоскопична експертиза. Дактилоскопична, є однією з найбільш розповсюджених у досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень експертиз, найбільш застосовною формою використання спеціальних знань, оскільки унікальність слідів пальців рук особи є беззаперечною. Про це зазначають й вітчизняні дослідники, котрі підкреслюють, що зазначена форма використання спеціальних знань є досить універсальною та не лише охоплює суттєвий обсяг інформації, що може бути використана в досудовому розслідуванні, а й сприяє встановленню основних закономірностей і процесів, у відповідному механізмі.

Т. Сухомлин і Т. Юрчик зазначають, що вчення про сліди рук людини, з огляду на історію її виникнення та використання в процесі розкриття та розслідування злочинів, є одним із фундаментальних, оскільки з огляду на структурно-змістовне наповнення дає можливість сприяти розкриттю та розслідуванню злочинів у спосіб встановлення та аналізу фактично беззаперечної інформації [31]. Аналогічної позиції притримується також і плеяда інших науковців, підкреслюючи, що, серед інших, під час проведення огляду місця події, особливу увагу необхідно звернути на виявлення, фіксацію та подальше направлення на дослідження слідів пальців рук осіб, оскільки це впливає на визначення приблизного зросту, віку і статі особи, яка ці сліди залишила [32, с. 29]. Водночас, щодо питання використання спеціальних знань у галузі дактилоскопії в контексті здійснення досудового розслідування кримінального правопо-

рушення щодо незаконного перешкоджання організації чи проведенню мирного зібрання, слід звернути увагу, що за допомогою використання відповідних знань до вилучених у процесі здійснення досудового розслідування можна встановити не лише окремі особливості вчинення тим чи іншим способом незаконного перешкоджання проведенню чи організації мирного зібрання, а й встановити основні логіко-структурні закономірності, що безпосередньо впливають на подальше планування досудового розслідування та його вектор.

Судово-медична експертиза. Судово-медична експертиза є одним із інструментів, що використовуються на стадії досудового розслідування будь-яких кримінальних правопорушень, зокрема це стосується тих, де мають місце тілесні ушкодження, будь-які причетні до вчинення кримінального правопорушення біологічні матеріали особи, що дають підстави для побудови логічних закономірностей щодо причетності окремих осіб до кримінального правопорушення.

Крім цього, дослідники й науковці неодноразово зазначали на тому, що судово-медична експертиза за своїм змістом і сутністю має медичний зміст, потребує наявності в особи спеціальних медичних і біологічних знань, для якісного вирішення й надання розгорнутої відповіді на питання поставлені слідчим, прокурором [33]. Водночас, у цьому світлі, варто зазначити на статистичні показники, визначені В. Франчуком у процесі дисертаційного дослідження про те, що 92 % постанов слідчих містили різноманітні недоліки щодо змісту, доцільності чи коректності у формулюваннях питань. Серед таких недоліків: повторюваність, некоректність або провокативність, знаходження поза компетенцією судово-медичної експертизи, громіздкість за побудовою і інші [34]. На нашу думку, окреслена ситуація та інші подібні випадки зумовлюють необхідність більш детального роз'яснення предмета, об'єкта й меж судово-медичної експертизи, а також потреби в безпосередньому залученні судово-медичного експерта чи особи, яка володіє довідковими знаннями з цієї галузі, до процесу правильного формулювання питань експертного дослідження.

Крім цього, судово-медична експертиза дозволить знайти відповіді та встановити логічні закономірності відносно таких питань як: у разі виявлення трупа в досудовому розслідуванні відповідної категорії – характер, давність, локалізація та ймовірний час нанесення ушкоджень,

ознаки якого ступеня тяжкості вони мають, чим були заподіяні, яким способом і чи можливо було заподіяти таку шкоду самостійно; за умови, що результатом незаконного перешкоджання стало заподіяння низки тілесних ушкоджень – характер та локалізація ушкоджень, яким предметом могли бути спричинені, його характеристики та в який спосіб його було застосовано, як давно та який ступінь тяжкості вони мають; у випадку виявлення на місці події чи інших місцях пов'язаних із учиненим злочином слідів крові – чи є кров на об'єкті, кому вона належить, яка в неї група та людині якої статі та віку вона належить та інші.

Слід також підкреслити, що Кримінальним процесуальним кодексом України визначаються випадки й обставини, щодо обов'язкового проведення судово-медичної експертизи для встановлення: причини смерті; тяжкості і характеру тілесних ушкоджень; психічного стану підозрюваного за наявності відомостей, які викликають сумнів щодо його осудності, обмеженої осудності; віку особи, якщо це необхідно для вирішення питання про можливість притягнення її до кримінальної відповідальності, а іншим способом неможливо отримати ці відомості [3]. Крім цього, експертизи виділень, часток органів і тканин, волосся та інші види використання медичних знань у доказуванні також використовуються слідчими систематично.

Лінгвістична експертиза. Слід звернути увагу, перш за все, на тому, що можливості використання спеціальних знань лінгвістичного спрямування є досить широкими, оскільки як теоретики так і практики підкреслюють можливість широкого її застосування та використання, що в свою чергу суттєво впливає на процеси й механізм доказування в досудовому розслідуванні будь-якої категорії кримінальних правопорушень.

Лінгвістична експертологія є вектором практико орієнтованої лінгвістики, що напрацьовує практику використання спеціальних лінгвістичних знань, зокрема крізь призму не лише дії права, як динамічного явища, а й у контексті протиправної поведінки окремих осіб [35, с. 3–18]. Крім цього, теоретико-методологічний базис проведення відповідних досліджень, не лише системно вдосконалюється з урахуванням постійного застосування, а й крізь призму наукових напрацювань дослідників відповідної галузі, що спрямовані на діагностуванні юридично важливі факти як на поверхневому, так і на глибинного змістовного рівня досліджуваного текстового матеріалу [36, с. 412–475].

Зазначені наукові підгрунття системного використання лінгвістичних знань, на нашу думку об'єктивно відображають відповідний механізм у контексті доказування кримінально протиправної поведінки окремих осіб, а також причетності, ролі й місця очевидців (свідків) і потерпілих у відповідній системі координат. Крім цього, вказане має бути інтерпретоване крізь призму застосування відповідних категорій у практичній діяльності.

Так, Київським експертно-дослідним центром указується, що залежно від поставлених завдань, лінгвістичні експертизи можна розділити на: семантико-текстуальні (тлумачення об'єктивного змісту тексту (можуть бути корисні у справах про наклеп, погрозу, звинуваченнях в екстремізмі, щодо виявлення ознак загрози); мовознавчі (встановлення ідентичності імен чи прізвищ); авторознавчі (для встановлення автора тексту чи рис соціально-демографічного портрета автора тексту, а також стану автора на момент створення тексту) [37]. Наведене підкреслює можливість застосування відповідної експертизи (одного з, або одразу всіх її видів, що сприятимуть встановленню не лише оціночних категорій і понять, що впливають на доведення вини особи, що ймовірно вчинили кримінальне правопорушення, а й відносно правдивості показів свідків і потерпілих осіб, у тому числі й щодо індивідуальних морально-психологічних особливостей стану автора на момент створення того чи іншого тексту, що має значення в досудовому розслідуванні відповідного правопорушення.

4. Взаємодія в розслідуванні незаконного перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій

Питання щодо ефективної організації здійснення досудового розслідування будь-яких кримінальних правопорушень в незалежності від їх тяжкості є гострим і нагальним у сучасних реаліях. Значна завантаженість слідчих підрозділів та надмірна ситуативна забюрократизованість відповідного процесу зумовлює необхідність наукового опрацювання основних проблемних питань, що виникають в даному аспекті криміналістичного забезпечення досудового розслідування.

Слід підкреслити, що не лише належна організація взаємодії в досудовому розслідуванні є корисною, а й, якщо аналізувати ситуацію

з іншої точки зору – дезорганізація трудових ресурсів суттєво негативно може вплинути на процес досягнення кінцевої мети такого процесу та подальшого притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності. Крім цього, зауважуємо, що в розслідуванні незаконного перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій важливим є залучення не лише широкого кола трудо-ресурсів, а й значного обсягу спеціальних знань і обробки великої кількості інформації, з якої системно та послідовно вилучаються всі доказові та інші значимі для розслідування факти.

В. Шепітько, укладаючи Енциклопедичний словник криміналістики запропонував розуміти взаємодію, як процес безпосереднього або опосередкованого впливу об'єктів (суб'єктів) один на одного, що породжує їх взаємозумовленість і зв'язок [38, с. 42], що на нашу думку відображає загально філософське розуміння поняття взаємодії, яке в подальшому може бути інтерпретовано на його розуміння в криміналістиці, та буквально сформувані таку систему уявлення, в якій суб'єкти органів правопорядку шляхом безпосереднього чи опосередкованого впливу одне на одного, у взаємозв'язку здійснюють певні функції, з певною метою.

А. Таранова звертає увагу в своїх дослідженнях, що ефективність та продуктивність досудового розслідування кожного окремо взятого в провадження кримінального правопорушення належить до компетенції одного слідчого чи їх групи у відповідному кримінальному провадженні [39, с. 254–263], що власне й підтверджується положеннями Кримінального процесуального кодексу України, а також доповнюється організаційно-правовими нормами відповідного галузевого законодавства України.

Крім цього, О. Кобзар у своїх працях, системно вказує, що об'єктивна необхідність взаємодії (в класичному її розумінні) обумовлюється тим, що декілька суб'єктів (навіть з різних відомств, органів, підрозділів) мають спільну задачу, мету та орієнтир на протидію злочинності. Тому, навіть враховуючи відмінності в їхньому функціональному та структурному стані, такий інструмент може суттєво оптимізувати процеси й етапи щодо досягнення позитивних результатів [40, с. 27]. Нами, водночас зазначається, що в контексті здійснення досудового розслідування певної категорії кримінальних правопору-

шень та відповідно Кримінального процесуального кодексу України, здійснення досудового розслідування покладається на спеціально уповноважених суб'єктів, що несуть відповідальність не лише за ефективну організацію такої діяльності, а й за те, що таємниця досудового розслідування буде збережена, а принципи змагальності, верховенства права, диспозитивності, розумності строків та інші будуть дотримані.

Водночас, авторитетний дослідник О. Юхно вважає, що взаємодія, перш за все є правовою комунікацією спеціально уповноважений і адміністративно незалежних одне від одного суб'єктів, що спрямовують свої зусилля на досягнення спільного результату в спосіб реалізації повноважень, застосування форм, методів і способів, що не суперечать закону та властиві кожному такому суб'єкту індивідуально [41, с. 34]. Дискусійною на нашу думку є надання ознаки адміністративної незалежності суб'єктам взаємодії, оскільки це дає підстави обґрунтувати, що слідчі одного підрозділу, включені до спільної слідчої групи не взаємодіють, водночас додатково зазначивши, що керівник органу досудового розслідування, створюючи слідчу групу зобов'язаний призначити її керівника, який власне й розподіляє права, обов'язки й спектри діяльності, покладаючи додаткові завдання на інших її членів, що є формою організаційно-розпорядчої діяльності.

В. Малярова стверджує, що основну користь, що дає взаємодія в контексті правоохоронної діяльності органів правопорядку це продуктивізація праці (досягнення значно кращих результатів), оптимізація процесів і ситуацій пов'язаних із порушенням процесуальних й інших строків у досудовому розслідуванні, а також найменша витратність сил (що безперечно позитивно впливає на можливість виконувати інші завдання та функції пов'язані з досудовим розслідуванням) [42, с. 264]. На нашу думку, забезпечення недопущення надмірності залучення трудових ресурсів відносно тяжкості вчиненого правопорушення чи необхідності опрацювання певної кількості інформації, виконання будь-яких інших дій пов'язаних зі здійсненням досудового розслідування є на сьогодні пріоритетною задачею.

Особливо своєчасно, відповідний принцип інтерпретується на здійснення досудового розслідування незаконного перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій, оскільки такий процес потребує, щонайменше проведення, за умови,

наприклад, насильницького перешкоджання проведенню мирного зібрання – опитування всіх учасників такого заходу, а також осіб-очевидців (у тому числі ймовірних), що складає менш як 10 % роботи яку необхідно виконати, але є надзвичайно ресурсо та праце затратним без організації належної взаємодії всіх необхідних для цього суб'єктів-посадових осіб органів правопорядку.

В. Бурлака, в свою чергу підкреслює, що слідчий повинен пам'ятати, що в процесі розслідування завдання та зміст взаємодії потребуватимуть уточнення і доповнення, також може виникнути потреба змінити коло суб'єктів взаємодії, залучити нові сили й засоби [43, с. 83–88], що на нашу думку відображає об'єктивну реальність процесів здійснення досудового розслідування й безпосередньо відноситься до алгоритмів планування досудового розслідування з метою провадження спільної діяльності.

Авторитетний вітчизняний криміналіст-процесуаліст В. Шепітько визначає декілька видів взаємодії слідчого в досудовому розслідуванні, а саме: 1) зі співробітниками оперативних підрозділів у роботі за конкретним кримінальним провадженням; 2) з прокурором (у тому числі зворотна взаємодія, прокурора зі слідчим); 3) з експертами й спеціалістами; 4) з представниками державних служб; 5) зі слідчим суддею (у тому числі тристороння взаємодія слідчого судді, прокурора, слідчого); 6) з громадськими формуваннями [44, с. 17–18], що на нашу думку, відображає базове, найбільш класичне та повне відображення змісту, сутності та структури взаємодії слідчого в досудовому розслідуванні, що й є предметом дослідження.

Водночас, у контексті здійснення досудового розслідування незаконного перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій потребують уточнення відповідно зазначені вченими положення щодо інституту взаємодії. Саме тому, нами пропонується визначити види взаємодії в досудовому розслідуванні відповідної категорії кримінальних правопорушень та обґрунтувати змістовне наповнення та загальну сутність кожної з них. Так, до відповідних видів взаємодії, на нашу думку відносяться:

1) *слідчо-оперативна взаємодія*, що полягає в наданні в установленому Кримінальним процесуальним кодексом України доручень в конкретних кримінальних провадженнях, з урахуванням обсягу й склад-

ності слідчих (розшукових) дій, які необхідно провести. Відноситься до широко застосовних видів, характеризується тим, що коло оперативних підрозділів системно розширюється (наприклад підрозділами кримінального аналізу чи кіберполіції Національної поліції України), що значно розширює можливості в досудовому розслідуванні. Крім цього, слід підкреслити, що за умови виявлення оперативними підрозділами факту вчинення незаконного перешкодження організації чи проведенню мирного зібрання суб'єктом ініціативи такої взаємодії є оперативний підрозділ, оскільки така інформація має бути внесена до Єдиного реєстру досудових розслідувань;

2) *слідчо-прокурорська взаємодія*, що є найбільш тісним і взаємозамінним видом взаємодії, оскільки процесуальний керівник – прокурор, є не лише суб'єктом здійснення процесуального нагляду, а й у окремих випадках самостійним суб'єктом проведення слідчих (розшукових) дій і прийняття процесуальних рішень. Крім цього, важливим є аспект погодження прокурором деяких рішень прийнятих слідчим у досудовому розслідуванні;

3) *слідчо-судова взаємодія*, що носить здебільшого контрольний контекст і використовується слідчим у досудовому розслідуванні конкретного кримінального правопорушення для отримання дозволу на проведення певної слідчої (розшукової) дії, чи під час вирішення інших питань, пов'язаних у тому числі з неприйняттям рішення, бездіяльності слідчого чи інших обставин, що впливають на хід здійснення досудового розслідування;

4) *слідчо-експертна взаємодія*, що використовується слідчим і прокурором у порядку визначеному Кримінальним процесуальним кодексом України, й використовується для залучення спеціальних знань у дослідженні певних предметів, об'єктів, явищ, у тому числі на основі вже отриманої слідчим у досудовому розслідуванні інформації, що дозволяє будувати подальше розслідування. Нерідко проведення різного виду й типу експертиз безпосередньо впливають на кінцевий результат досудового розслідування, адже в результаті слідчо-експертної взаємодії отримуються докази, що мають ключове значення та є носіями первинної інформації;

5) *міжінституційна взаємодія слідчого*, що пов'язана зі здійсненням у ході досудового розслідування слідчим інформаційно-запиту-

вальної роботи, що полягає в направленні запитів, звернень й застосуванні інших форматів отримання доказової інформації в досудовому розслідуванні з органів державної влади, місцевого самоврядування, від юридичних осіб будь-якої форми власності.

5. Висновки

Таким чином, на основі проаналізованого, враховуючи мету наукового дослідження, яка передбачала характеристику інституту тактичного забезпечення досудового розслідування незаконного перешкодження організації чи проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій автором обґрунтовано наступні науково-теоретичні та практичні висновки та рекомендації щодо оптимізації функціонування зазначеного інституту:

1. За результатами дослідження порядку проведення слідчих (розшукових) дій щодо отримання інформації з речових та особистих джерел у розслідуванні незаконного перешкодження організації чи проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій обґрунтовано, що класифікація доказів, яка передбачає їх поділ на особистісні (усна чи письмова інформація, яка безпосередньо отримана від осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні (слідчі (розшукові) дії: допит, пред'явлення для впізнання та інші (наприклад, слідчий експеримент) – що відноситься частково також до засобів роботи з речовими доказами) і речовими (інформація, узагальнена спеціально уповноваженим суб'єктом для долучення до матеріалів кримінального провадження та використання в доказуванні (слідчі (розшукові) дії: огляд, обшук, призначення експертизи та ін.) є найбільш виправданим і доповнюючим у контексті проведення досудового розслідування даного виду кримінального правопорушення.

2. На підставі аналізу інституту застосування спеціальних знань як засобу тактичного забезпечення досудового розслідування незаконного перешкодження організації чи проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій доведено, спеціальні знання як науково-прикладна категорія використовуються суб'єктом досудового розслідування, а особа, яка ними володіє. До основних видів експертних досліджень, які можуть найбільш ефективно вплинути на доведення винуватості осіб у вчиненні відповідних кримінальних правопорушень, належать:

трасологічна, почеркознавча, лінгвістична, дактилоскопічна, судово-медична, фототехнічна та портретна, експертиза матеріалів, речовин і виробів, вибухотехнічна, комп'ютерно-технічна, відео- та звукозаписна експертизи.

3. Характеристика взаємодії під час досудового розслідування незаконного перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій дозволила довести та додатково обґрунтувати позицію про необхідність організації взаємодії на досудовому розслідуванні будь-якого кримінального правопорушення, зокрема перешкоджання організації чи проведенню мирного зібрання, визнається за замовчуванням, а кількість залучених засобів, сил і засобів залежить від обсягу та масштабу вчиненого, відповідно збільшується у прогресії залежно від кількості осіб, які брали участь у зібранні, стадії закінчення вчиненого кримінального правопорушення та ін. Серед найбільш типових і актуальних видів взаємодії виділяються: слідчо-оперативна взаємодія; взаємодія слідчого і прокурора; слідчо-судова взаємодія; слідчо-експертна взаємодія; міжвідомча взаємодія слідчого.

4. Перспектива подальших наукових досліджень полягає у необхідності глибшого аналізу теоретичних і прикладних проблем та застосування правоохоронної практики (слідчої, прокурорської, судової), у тому числі з метою виявлення новітніх форм взаємодії в досудовому розслідуванні відповідної категорії кримінальних правопорушень, обґрунтування додаткових видів спеціальних знань, які можуть бути застосовані в цьому процесі та інші аспекти.

Список літератури:

1. Конюшенко Я. Ю. Поняття доказів у кримінально-процесуальному провадженні, їх зміст і класифікація. *Право України*. 2010. № 3. С. 232–237.
2. Степанов О. С. Допустимість доказів за кримінально-процесуальним законодавством України. *Право України*. 2002. № 11. С. 61–65.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
4. Юрчишин В. Д. Значення висновку експерта у кримінальному судочинстві України та його місце у системі судових доказів. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. Збірник наукових статей*. 2004. Випуск 14. С. 258–264.
5. Іщенко В. М. Поняття документа як джерела доказів у кримінальному судочинстві. *Право України*. 1997. № 2. С. 42–45.

6. Ланцедова Ю. О., Кириченко С. А., Ткач Ю. Д., Тунтула О. С. Сутність і класифікація антикримінальних доказів та їх особистісних і речових джерел : навчальний посібник. Миколаїв : Чорноморський державний університет ім. Петра Могили, 2009. 384 с.

7. Кириченко С.А. Поняття, властивості і класифікація доказів у кримінальному судочинстві. *Південноукраїнський правничий часопис*. Одеса : ОІВС, 2007. № 4. С. 119–121.

8. Шепитько Ю. В. Теория криминалистической тактики. Харьков : Гриф, 2002. 349 с.

9. Ряшко О. В. Допит свідка та потерпілого на стадії досудового розслідування: юридико-психологічний аспект. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2009. № 3. URL: https://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyku/nvsv/03_2009/09rovypa.pdf

10. Колесник В. А. Деякі проблемні питання пред'явлення особи та речей для впізнання за чинним КПК України. *Вісник Академії адвокатури України*. 2013. № 1(26). С. 163–168.

11. Гриненко К. В. Організаційно-тактичні засади пред'явлення особи для впізнання за зовнішніми ознаками. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2020. № 1. С. 155–159.

12. Лук'янчиков Є. Д. Пред'явлення для впізнання – засіб інформаційного забезпечення розслідування. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 4. С. 45–53.

13. Криміналістика : підручник / П. Д. Біленчук, В. К. Лисиченко, Н. І. Клименко та ін.; за ред. П. Д. Біленчука. Київ : Атіка, 2001. 543 с.

14. Копча В. В., Копча Н. В. Тактика слідчого огляду. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Випуск 48. Том 2. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/34429/1/ТАКТИКА%20СЛІДЧОГО%20ОГЛЯДУ.pdf>

15. Алексійчук В. І. Огляд місця події: тактика і психологія : монографія. Харків : Вид. агенція «Апостіль», 2011.

16. Кримінальний процес : підручник / Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін.; За ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків : Право, 2013. 824 с.

17. Тертишник В. М. Кримінальний процес України. Особлива частина : підручник. Академічне видання : Підручник. Київ : Алерта, 2014.

18. Будзівський М. Ю. Криміналістика (курс лекцій) : навчальний посібник / М. Ю. Будзівський, О. В. Лускатов, І. В. Пиріг, В. М. Плетенець, К. О. Чаплинський, Ю. А. Чаплинська. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013. 397 с.

19. Про судову експертизу : Закон України від 25 лютого 1994 року № 4038-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>

20. Фойницький І. Я. Курс уголовного судопроизводства (Т. 2). (3-е изд.). СПб. : Сенатская типография, 1910. 572 с.

21. Эйсман А. А. Заключение эксперта (структура и научное обоснование). Москва : Юрид. лит., 1967. 152 с.

22. Шепітько В. Ю. Проблеми використання спеціальних знань крізь призму сучасного кримінального судочинства в Україні. *Судова експертиза*. 2014. № 1. С. 11.

23. Соколовский З. М. Понятие специальных знаний (к вопросу о назначении экспертизы). Криминалистика и судебная экспертиза. Киев : РИО МВД УССР, 1969. Вып. 6. С. 202.

24. Ламах Т. Б. Можливості використання спеціальних знань у досудовому розслідуванні масових заворушень. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. № 1 (6). С. 136–140.

25. Марчук Р. П. Форми використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів та їх криміналістична систематизація. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. 2003. № 2. С. 156–160.

26. Мединська Л. В. Використання спеціальних знань у кримінальному провадженні України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2014. Випуск 2 (5). URL: http://www.pjv.nuoua.od.ua/v2_2014/27.pdf

27. Плетенець В. Криміналістика : конспект лекцій. Дніпро : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2018. 173 с.

28. Пиріг І. В. Призначення експертиз при розслідуванні отримання неправомірної вигоди. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Дискусійні питання застосування антикорупційного законодавства» (ДДУВС, 15.11.2019)*. URL: <http://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/4059/1/47.pdf>

29. Divya Vajpai Tripathy. Handwriting examination on unusual surfaces: A Review. *Journal of Seybold Report*. 2020. Vol. 15. Issue 9.

30. Ароцкер Л. Е. Неидентификационные исследования в почерковедческой экспертизе. Киев, 1972. 96 с.

31. Сухомлин Т. В., Юрчик Т. В. Судово-дактилоскопічна експертиза у кримінальному провадженні. *Молодий вчений*. № 10 (74), жовтень, 2019 р. URL: <http://molodyvchenu.in.ua/files/journal/2019/10/128.pdf>

32. Шевцов С. О. Установлення індивідуальних ознак злочинця за результатами огляду місця події. *Актуальні питання судової експертизи та криміналістики* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 100-річчю від дня народж. д-ра юрид. наук, проф., засл. діяча науки і техніки України М.В. Салтєвського (Харків, 7-8 листоп. 2017 р.). Харків : Право, 2017. С. 29–31.

33. Судова медицина: Підручник для студентів мед. вузів. / Концевич І. О., Михайличенко Б. В. та ін.; За ред. І. О. Концевич, Б. В. Михайличенка. Київ : МП «Леся», 1997. С. 640–646.

34. Франчук В. В. Судово-медична експертиза у випадках неналежної професійної діяльності медичних працівників : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. мед. наук : спец. 14.01.25 «судова медицина». Харків, 2020. 43 с.

35. Ажнюк Л. В. Типологія об'єктів лінгвістичної експертизи і методика їх дослідження. *Мовознавство*. 2016. С. 3–18.

36. Лажнюк Л. В. Лінгвістична експертиза: статус і методологічні претумпції. *Мовознавство*. 2012. № 3. URL: <http://dspace.nbuu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/183654/04-Azhniuk.pdf?sequence=1>

37. Лінгвістична експертиза. Офіційний веб-ресурс ТОВ «Київський експертно-дослідний центр». URL: <https://kedc.org.ua/linhvistychna-ekspertyza/>
38. Шепітько В. Ю. Криміналістика : енциклопедичний словник (українсько-російський і російсько-український) / за ред. В. Я. Тація. Харків, 2001. 560 с.
39. Бурлака В. В. Особливості відомчої взаємодії слідчого з оперативними та іншими підрозділами ОВС під час розслідування незаконного позбавлення волі або викрадення людини. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2014. № 2. С. 254–263.
40. Кобзар О. Ф. Взаємодія як вид соціальної діяльності в боротьбі зі злочинністю. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2011. № 3. С. 25–27.
41. Юхно О. О. Актуальні аспекти взаємодії оперативних підрозділів органів внутрішніх справ при запобіганні, припиненні та розкритті злочинів. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2009. № 4. С. 32–36.
42. Малярова В. О. Розслідування злочинів проти моральності у сфері ставтєвих стосунків: теорія та практика : монографія. Харків, 2013. 422 с.
43. Бурлака В. В. Особенности проведения следственных (розыскных) действий во время расследования незаконного лишения свободы или похищения человека. *Право и политика*. 2014. Спеціальний випуск. С. 83–88.
44. Криміналістика : підручник : у 2 т. Т. 2 / [В. Ю. Шепітько, В. А. Журавель, В. О. Коновалова та ін.]; за ред. В. Ю. Шепітька. Харків, 2019. 328 с.

References:

1. Koniushenko Ya. Yu. (2010) Poniattia dokaziv u kryminalno-protsesualnomu provadzhenni, yikh zmist i klasyfikatsiia [The concept of evidence in criminal proceedings, their content and classification]. *Pravo Ukrainy*, no. 3, pp. 232–237.
2. Stepanov O. S. (2002) Dopustymist dokaziv za kryminalno-protsesualnym zakonodavstvom Ukrainy [Admissibility of evidence under the criminal procedural legislation of Ukraine]. *Pravo Ukrainy*, no. 11, pp. 61–65.
3. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 13 kvit. 2012 r. № 4651-VI [Criminal Procedure Code of Ukraine: Law of Ukraine dated April 13 2012 No. 4651-VI]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
4. Iurchyshyn V. D. (2004) Znachennia vysnovku eksperta u kryminalnomu sudochynstvi Ukrainy ta yoho mistse u systemi sudovykh dokaziv [The value of an expert's opinion in the criminal justice system of Ukraine and its place in the system of judicial eviden]. *Aktualni problemy vdoskonalennia chynnoho zakonodavstva Ukrainy. Zbirnyk naukovykh statei*, vol. 14, pp. 258–264.
5. Ishchenko V. M. (1997) Poniattia dokumenta yak dzherela dokaziv u kryminalnomu sudochynstvi [The concept of a document as a source of evidence in criminal justice]. *Pravo Ukrainy*, no. 2, pp. 42–45.
6. Lantsedova Yu. O., Kyrychenko S. A., Tkach Yu. D., Tuntula O. S. (2009) Sutnist i klasyfikatsiia antykryminalnykh dokaziv ta yikh osobystisnykh i rechovykh dzherel: navchalnyi posibnyk [Essence and classification of anti-criminal evidence and their personal and material sources: study guide]. Mykolaiv: Chornomorskyi derzhavnyi universytet im. Petra Mohyly, 384 p.

7. Kyrychenko S. A. (2007) Poniattia, vlastyvosti i klasyfikatsiia dokaziv u kryminalnomu sudochynstvi [Concept, properties and classification of evidence in criminal justice]. *Pivdennoukrajnskyi pravnychi chasopys*. Odesa: OIVS, no. 4, pp. 119–121.

8. Shepytko Yu. V. (2002) Teoriia krymynalystycheskoj taktyky [The theory of forensic tactics]. Kharkov: Hryf, 349 p.

9. Riashko O. V. (2009) Dopyt svodka ta poterpiloho na stadii dosudovoho rozsliduvannia: yurydyko-psykholohichni aspekt [Interrogation of the witness and the victim at the stage of pre-trial investigation: legal and psychological aspect]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav*, no. 3. Available at: https://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvsy/03_2009/09rovypa.pdf

10. Kolesnyk V. A. (2013) Deiaki problemni pytannia prediavlennia osoby ta rechei dlia vpiznannia za chynnym KPK Ukrainy [Some problematic issues of presenting a person and things for identification under the current Code of Criminal Procedure of Ukraine]. *Visnyk Akademii advokatury Ukrainy*, no. 1(26), pp. 163–168.

11. Hrynenko K. V. (2020) Orhanizatsiino-taktychni zasady prediavlennia osoby dlia vpiznannia za zovnishnimy oznakamy [Organizational and tactical principles of presenting a person for identification by external features]. *Pivdennoukrajnskyi pravnychi chasopys*, no. 1, pp. 155–159.

12. Lukianchykov Ye. D. (2015) Prediavlennia dlia vpiznannia – zasib informat-siinoho zabezpechennia rozsliduvannia [Presentation for identification is a means of providing information for the investigation]. *Visnyk kryminalnogo sudochynstva*, no. 4, pp. 45–53.

13. Kryminalistyka: pidruchnyk (2001) / P. D. Bilenchuk, V. K. Lysychenko, N. I. Klymenko ta in.; za red. P. D. Bilenchuka. Kyiv: Atika, 543 p.

14. Kopcha V. V., Kopcha N. V. (2018) Taktyka slidchoho ohliadu [Tactics of investigative review]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnogo universytetu*, vol. 48(2). Available at: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/34429/1/TAKTYKA%20SLIDCHOHO%20OHLIADU.pdf>

15. Aleksichuk V. I. (2011) Ohliad mistsia podii: taktyka i psykholohiia: monohrafiia [Overview of the scene of the event: tactics and psychology: monograph]. Kharkiv: Vyd. ahentsiia «Apostil».

16. Kryminalnyi protses: pidruchnyk / Yu. M. Hroshevyi, V. Ya. Tatsii, A. R. Tumanians ta in.; Za red. V. Ya. Tatsiia, Yu. M. Hroshevoho, O. V. Kaplinoi, O. H. Shylo. Kharkiv: Pravo, 2013. 824 p.

17. Tertyshnyk V. M. (2014) Kryminalnyi protses Ukrainy. Osoblyva chastyna: pidruchnyk. Akademichne vydannia: pidruchnyk [Criminal process of Ukraine]. Kyiv: Alerta.

18. Budziievskiy M. Yu. Kryminalistyka (kurs lektsii): navchalnyi posibnyk [Forensics (lecture course): study guide] / M. Yu. Budziievskiy, O. V. Luskatov, I. V. Pyrih, V. M. Pletenets, K. O. Chaplynskyi, Yu. A. Chaplynska. Dnipro: Dniprop. derzh. un-t vnutr. sprav, 2013. 397 p.

19. Pro sudovu ekspertyzu: Zakon Ukrainy vid 25 liutoho 1994 roku № 4038-XII [On forensic examination: Law of Ukraine of February 25, 1994 No. 4038-XII]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>

20. Foinytskyi Y. Ya. (1910) Kurs uholovnoho sudoproyzvodstva (T. 2). (3-e yzd.) [Course of criminal proceedings]. SPb.: Senatskaia tipohrafiia, 572 p.

21. Eisman A. A. (1967) Zakliuchenye Eksperta (struktura y nauchnoe obosnovanye) [Expert's conclusion (structure and scientific justification)]. Moskva: Yuryd. lyt., 152 p.

22. Shepitko V. Yu. (2014) Problemy vykorystannia spetsialnykh znan kriz pryzmu suchasnoho kryminalnoho sudochynstva v Ukraini [Problems of using special knowledge through the prism of modern criminal justice in Ukraine]. *Sudova ekspertyza*, no. 1, pp. 11.

23. Sokolovskiy Z. M. (1969) Poniatyie spetsyalnykh znanyi (k voprosu o naznachenyi ekspertyzy). Krymynalystyka y cudebnaia ekspertyza [The concept of special knowledge (to the question about the appointment of expertise)]. Kyiv: RYO MVD USSR, vol. 6, p. 202.

24. Lamakh T. B. (2018) Mozhlyvosti vykorystannia spetsialnykh znan u dosudovomu rozsliduvanni masovykh zavorushen [Possibilities of using special knowledge in pre-trial investigation of mass riots]. *Aktualni problemy vitchyznianoï yurysprudentsii*, no. 1 (6), pp. 136–140.

25. Marchuk R. P. (2003) Formy vykorystannia spetsialnykh znan pry rozsliduvanni zlochyniv ta yikh kryminalistychna systematyzatsiia [Forms of using special knowledge in the investigation of crimes and their forensic systematization]. *Visnyk Khmelnytskoho instytutu rehionalnoho upravlinnia ta prava*, vol. 2, pp. 156–160.

26. Medynska L. V. (2014) Vykorystannia spetsialnykh znan u kryminalnomu provadzhenni Ukrainy [Use of special knowledge in criminal proceedings of Ukraine]. *Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk*, vol. 2 (5). Available at: http://www.pjv.nuoua.od.ua/v2_2014/27.pdf

27. Pletenets V. (2018) Kryminalistyka: konspekt lektsii [Forensics: lecture notes]. Dnipro: Dnipropetrovskiy derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav, 173 p.

28. Pyrih I. V. Pryznachennia ekspertyz pry rozsliduvanni otrymmanna nepravomirnoi vyhody. Materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii «Diskusiini pytannia zastosuvannia antykorpupciinoho zakonodavstva» (DDUVS, 15.11.2019) [Appointment of expert examinations in the investigation of receiving an illegal benefit. Materials of the International scientific and practical conference "Discussion issues of the application of anti-corruption legislation" (DDUVS, 11/15/2019)]. Available at: <http://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/4059/1/47.pdf>

29. Divya Bajpai Tripathy (2020) Handwriting examination on unusual surfaces: A Review. *Journal of Seybold Report*, vol. 15, issue 9.

30. Arotsker L. E. (1972) Neydentyfikatsyonnye yssledovaniya v pocherkovedcheskoi ekspertyze [Non-identifying studies in handwriting expertise]. Kyiv, 96 p.

31. Sukhomlyn T. V., Yurchyk T. V. (2019) Sudovo-daktyloskopichna ekspertyza u kryminalnomu provadzhenni [Forensic dactyloscopic examination in criminal proceedings]. *Molodyi vchenyi*, no. 10 (74). Available at: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2019/10/128.pdf>

32. Shevtsov S. O. (2017) Ustanovlennia indyvidualnykh oznak zlochynstva za rezultatamy ohliadu mistsia podii [Establishing the individual characteristics of the criminal based on the results of the inspection of the scene]. *Aktualni pytannia*

sudovoi ekspertyzy ta kryminalistyky: materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf., prysviach. 100-richchiu vid dnia narodzh. d-ra yuryd. nauk, prof., zasl. diiacha nauky i tekhniky Ukrainy M.V. Saltevskeho (Kharkiv, 7-8 lystop. 2017 r.). Kharkiv: Pravo, pp. 29–31.

33. Sudova medytsyna: Pidruchnyk dlia studentiv med. vuziv (1997) / Kontsevykh I. O., Mykhailychenko B. V. ta in.; Za red. I. O. Kontsevykh, B. V. Mykhailychenka. Kyiv: MP «Lesia», pp. 640–646.

34. Franchuk V. V. (2020) Sudovo-medychna ekspertyza u vypadkakh nenaleznoi profesiinoi diialnosti medychnykh pratsivnykiv [Forensic medical examination in cases of improper professional activity of medical workers]: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia dokt. med. nauk: spets. 14.01.25 «sudova medytsyna». Kharkiv, 43 p.

35. Azhniuk L. V. (2016) Typolohiia ob'ektiv linhvistychnoi ekspertyzy i metodyka yikh doslidzhennia [Typology of objects of linguistic expertise and methods of their research]. *Movoznavstvo*, pp. 3–18.

36. Lazhniuk L. V. (2012) Linhvistychna ekspertyza: status i metodolohichni prezumptsii [Linguistic expertise: status and methodological presumptions]. *Movoznavstvo*, vol. 3. Available at: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/183654/04-Azhniuk.pdf?sequence=1>

37. Linhvistychna ekspertyza. Ofitsiyni veb-resurs TOV «Kyivskiy ekspertno-doslidnyi tsentr» [Linguistic examination. Official web resource of Kyiv Expert Research Center LLC]. Available at: <https://kedc.org.ua/linhvistychna-ekspertyza/>

38. Shepitko V. Yu. (2001) Kryminalistyka: entsyklopedychnyi slovnyk (ukrainsko-rosiiskiy i rosiisko-ukrainskyi) [Criminology: an encyclopedic dictionary (Ukrainian-Russian and Russian-Ukrainian)] / za red. V. Ya. Tatsiia. Kharkiv, 560 p.

39. Burlaka V. V. (2014) Osoblyvosti vidomchoi vzaiemodii slidchoho z operatyvnymy ta inshymy pidrozdilamy OVS pid chas rozsliduvannia nezakonnogo pozbavlennia voli abo vykradennia liudyny [Peculiarities of departmental interaction of the investigator with operational and other units of the Security Service during the investigation of illegal deprivation of liberty or kidnapping of a person]. *Yurydychnyi chasopys Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav*, no. 2, pp. 254–263.

40. Kobzar O. F. (2011) Vzaiemodiia yak vyd sotsialnoi diialnosti v borotbi zi zlochynnistiu [Interaction as a type of social activity in the fight against crime]. *Pivdenoukraiynskiyi pravnychi chasopys*, no. 3, pp. 25–27.

41. Iukhno O. O. (2009) Aktualni aspekty vzaiemodii operatyvnykh pidrozdiliv orhaniv vnutrishnikh sprav pry zapobihanni, prypynenni ta rozkrytti zlochyniv [Current aspects of the interaction of operational divisions of internal affairs bodies in preventing, stopping and solving crimes]. *Pivdenoukraiynskiyi pravnychi chasopys*, no. 4, pp. 32–36.

42. Maliarova V. O. (2013) Rozsliduvannia zlochyniv proty moralnosti u sferi statevykh stosunkiv: teoriia ta praktyka: monohrafiia [Investigation of crimes against morality in the sphere of sexual relations: theory and practice: monograph]. Kharkiv, 422 p.

Chapter «Law sciences»

---

43. Burlaka V. V. (2014) Osobennosti provedeniya sledstvennykh (rozysknykh) deistviy vo vremya rassledovaniya nezakonnogo lysheniya svobody ili pokhyshcheniya cheloveka [Features of conducting investigative (investigative) actions during the investigation of illegal deprivation of liberty or kidnapping of a person]. *Pravo i polityka. Spetsialnyi vypusk*, pp. 83–88.

44. Kryminalistyka: pidruchnyk: u 2 t. T. 2 (2019) / [V. Yu. Shepitko, V. A. Zhuravel, V. O. Konovalova ta in.]; za red. V. Yu. Shepitka. Kharkiv, 328 p.